

Tourism Impact Assessment and Offer Strategy Based on Approach Sustainable Tourism: A case study of section of Lavasanat - Township of Shemiranat

Ali Reza KhajehShahkuhi ¹✉, Mosayeb Abasi ², Fatemeh Sadat Nabi Jordi ³, Hamide Khosravi ⁴,
Ali Torani ⁵

1. (Corresponding Author) Department of Geography & Rural Planning, Golestan University, Gorgan, Iran

Email: shahkoohi@gu.ac.ir

2. Department of History, Golestan University, Gorgan, Iran

Email: mabbasi@gu.ac.ir

3. Department of Geography & Urban Planning, Semnan Branch, Islamic Azad University, Semnan, Iran

Email: minemojgan@yahoo.com

4. Department of Geography & Tourism Planning, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: hamidehkhosravi@yahoo.com

5. Department of Geography & Urban Planning, University of Tabriz, Tabriz, Iran

Email: ali_toorani20@yahoo.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Article History:

Received:

15 August 2025

Revised:

8 November 2025

Accepted:

2 December 2025

Available online:

27 December 2025

Keywords:

Tourism Impact Assessment,
Sustainable Tourism
Development, SWOT
Analysis, Lavasanat
District.

ABSTRACT

Tourism development in geographical destinations is always accompanied by positive and negative consequences, and assessing these effects within the framework of the sustainable development approach is an inevitable necessity for informed planning. The present study aims to evaluate the impacts of tourism and provide development strategies based on the sustainable tourism approach in Lavasanat district (Shemiranat County). This research is applied in nature and employs a descriptive-analytical method. Data were collected through library studies and field research (observation, interviews, and questionnaires). The statistical population consisted of tourists (300 individuals) and local residents (200 individuals), selected using Cochran's formula. Factor analysis and SWOT matrix were used for data analysis. The findings of factor analysis classified the impacts of tourism into eight factors: physical changes, positive economic effects, improvement of facilities and services, positive social effects, environmental pollution, negative economic effects, negative social effects, and protection of tourism resources. The total explained variance for negative effects (51.07%) exceeds that of positive effects (48.93%), indicating the relative predominance of unsustainable consequences. SWOT analysis also reveals that despite strengths such as natural attractions and proximity to Tehran, the region faces structural weaknesses including the lack of a specific plan, inadequate information systems, and insufficient infrastructure. Based on the findings, four categories of strategies (aggressive, conservative, competitive, and defensive) are proposed for sustainable tourism development in the region. The results indicate that moving towards sustainable tourism in Lavasanat requires integrated planning, strengthening local participation, infrastructure development, and educating all stakeholders on sustainability principles.

Citation: KhajehShahkuhi, A. R., Abasi, M., Nabi Jordi, F.S., Khosravi, H., & Torani, A. (2025). Tourism Impact Assessment and Offer Strategy Based on Approach Sustainable Tourism: A case study of section of Lavasanat - Township of Shemiranat. *Journal of Spatial Planning and Development of Coastal and Border Regions*, 1(2), 83-100.

<http://doi.org/10.22034/jpd.2026.532564.1007>

© The Author(s)

Publisher: International University of Chababhar

This is an open access article under the CC BY NC license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

ارزیابی اثرات گردشگری و ارائه راهبرد بر مبنای رویکرد گردشگری پایدار مطالعه موردی بخش لواسانات؛ شهرستان شمیرانات

علیرضا خواجه شاهکوهی^۱ ✉، مصیب عباسی^۲، فاطمه السادات نبی یان جوردی^۳، حمیده خسروی مهر^۴، علی طورانی^۵

۱- نویسنده مسئول، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران. رایانامه: shahkoochi@gu.ac.ir

۲- گروه تاریخ، دانشگاه گلستان، گرگان، ایران. رایانامه: mabbasi@gu.ac.ir

۳- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران. رایانامه: minemojgan@yahoo.com

۴- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: hamidehkhosravi@yahoo.com

۵- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: ali_toorani20@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	توسعه گردشگری در مقاصد جغرافیایی همواره با پیامدهای مثبت و منفی همراه بوده و ارزیابی این اثرات در چارچوب رویکرد توسعه پایدار، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای برنامه‌ریزی آگاهانه است. پژوهش حاضر با هدف ارزیابی اثرات گردشگری و ارائه راهبردهای توسعه مبتنی بر رویکرد گردشگری پایدار در بخش لواسانات (شهرستان شمیرانات) انجام شده است. این تحقیق از نظر ماهیت کاربردی و از حیث روش توصیفی-تحلیلی است. داده‌ها با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (مشاهده، مصاحبه و پرسشنامه) گردآوری شده است. جامعه آماری شامل گردشگران (۳۰۰ نفر) و مردم محلی (۲۰۰ نفر) بوده که با استفاده از فرمول کوکران انتخاب شدند. برای تحلیل داده‌ها از تحلیل عاملی و ماتریس SWOT استفاده شده است. یافته‌های تحلیل عاملی، اثرات گردشگری را در هشت عامل شامل تغییرات کالبدی، اثرات مثبت اقتصادی، بهبود امکانات و خدمات، اثرات مثبت اجتماعی، آلودگی‌های زیست‌محیطی، اثرات منفی اقتصادی، اثرات منفی اجتماعی و حفاظت از منابع گردشگری طبقه‌بندی نمود. مجموع واریانس تبیین‌شده برای اثرات منفی (۵۱.۰۷ درصد) نسبت به اثرات مثبت (۴۸.۹۳ درصد) برتری دارد که نشان‌دهنده غلبه نسبی پیامدهای ناپایدار است. تحلیل SWOT نیز بیانگر آن است که منطقه علیرغم برخورداری از قوت‌هایی چون جاذبه‌های طبیعی و نزدیکی به تهران، با ضعف‌های ساختاری مانند فقدان برنامه مشخص، نظام اطلاع‌رسانی نامطلوب و کمبود زیرساخت‌ها مواجه است. بر اساس یافته‌ها، راهبردهای چهارگانه (تهاجمی، محافظه‌کارانه، رقابتی و تدافعی) برای توسعه پایدار گردشگری در منطقه ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد حرکت به سوی گردشگری پایدار در لواسانات نیازمند برنامه‌ریزی یکپارچه، تقویت مشارکت محلی، توسعه زیرساخت‌ها و آموزش اصول پایداری به تمامی ذی‌نفعان است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۲۳	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۸/۱۶	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۱۱	
تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۱۰/۰۵	
واژگان کلیدی: ارزیابی اثرات گردشگری، توسعه گردشگری پایدار، تحلیل SWOT، بخش لواسانات.	

استناد: خواجه شاهکوهی، علیرضا؛ عباسی، مصیب؛ نبی یان جوردی، فاطمه السادات؛ خسروی مهر، حمیده و طورانی، علی. (۱۴۰۴). ارزیابی اثرات گردشگری و ارائه راهبرد بر مبنای رویکرد گردشگری پایدار مطالعه موردی بخش لواسانات؛ شهرستان شمیرانات. *مجله آمایش و توسعه نواحی ساحلی و مرزی*، ۱ (۲)، ۸۳-۱۰۰.
<http://doi.org/10.22034/jpd.2026.532564.1007>

مقدمه

امروزه صنعت گردشگری به عنوان صنعتی پویا و دارای ویژگی‌های بارز و منحصربه‌فرد، بخش مهمی از فعالیت‌های اقتصادی و تولیدی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه را به خود اختصاص داده است (UNWTO, 2007: 11). گردشگری در عصر حاضر تبلور جریانی از انسان‌ها و سرمایه است که میان مبدأ و مقصد گردشگری شکل می‌گیرد (WTO, 2008: 3). این صنعت در بردارنده تمامی پدیده‌ها و روابط حاصل از تعامل گردشگران، عرضه‌کنندگان و فروشندگان محصولات گردشگری، دولت‌ها و جوامع میزبان، در فرایند جذب و پذیرایی از گردشگران است (Mcintosh, 1995: 19). بنابراین گردشگری صنعتی چندبعدی و فعالیتی بسیار پیچیده است که دارای تبعات مثبت و منفی است (سقایی، ۱۳۸۶: ۲۳).

تا اواخر دهه ۱۹۷۰، گردشگری به عنوان فعالیتی طلایی و بدون دود (آلودگی) معرفی و همواره بر پیامدهای مطلوب و منافع آن به‌ویژه منافع اقتصادی تأکید می‌شد (Choi, 2003: 77). از دهه ۱۹۸۰ یافته‌ها و گزارش‌های تحقیقی متعدد، پیامدهای زیست‌محیطی، اجتماعی و فرهنگی نامطلوب گردشگری را مورد تأیید قرار دادند. در دهه ۱۹۹۰ در راستای پارادایم توسعه پایدار، رویکردهای سنتی توسعه گردشگری به چالش کشیده و با تأکید هم‌زمان بر پیامدهای مطلوب و نامطلوب گردشگری، حرکت از گردشگری انبوه به سوی رویکرد توسعه پایدار گردشگری آغاز شد. رویکرد توسعه پایدار گردشگری، یک جابجایی از رویکردهای سنتی اقتصاد نئوکلاسیک در زمینه توسعه گردشگری، به یک رویکرد سیستمی را نشان می‌دهد که در آن نه تنها نیازهای بازار مورد توجه است بلکه نیازهای (ضروریات) جامعه و محیط‌زیست طبیعی نیز مورد توجه و تأکید قرار می‌گیرد (قدمی و علیقلی زاده فیروزجایی، ۱۳۹۱: ۸۰). این نوع گردشگری اغلب در تباین با گردشگری انبوه و بزرگ‌مقیاسی است که بهره اقتصادی محدودی برای جامعه میزبان در بردارد. گردشگری پایدار توسعه گردشگری محلی به‌طور خلاصه‌ای توسط افراد و گروه‌های مختلف جامعه کسب‌وکارهای کوچک، مشوقان، انجمن‌های محلی و دولت‌ها انجام می‌پذیرد (Hatton, 1999: 65).

گردشگری پایدار نوعی از گردشگری است که منجر به مدیریت تمام منابع شده، به نحوی که نیازهای اقتصادی، اجتماعی و زیباشناختی را برآورده ساخته و در حین حال انسجام فرهنگی، فرایندهای اساسی زیستی، تنوع زیستی، نظام حمایت از زندگی را حفظ نماید. به علاوه گردشگری پایدار فرایندی است که به علاوه گردشگری پایدار فرایندی است که نیازهای نسل‌ها حاضر گردشگری و جوامع میزبان را برآورده ساخته و در ضمن نیازهای آینده آن‌ها و آیندگان را در نظر دارد (پی.سی.سینی، ۱۳۹۰: ۴۵).

کشور ایران با توجه به برخورداری از تمدن کهن و آثار تاریخی فراوان و جاذبه‌های فرهنگی — طبیعی به تصدیق سازمان یونسکو از نظر دارا بودن جاذبه‌های گردشگری در ردیف دهم جهان قرار دارد. در حالی که با وجود رونق بخش گردشگری در سال‌های اخیر، هنوز کشور ایران جایگاه شایسته خود را در بخش گردشگری بین‌المللی در سطح دنیا پیدا نکرده است (قدمی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱۲). علی‌رغم پذیرش جهانی رویکرد توسعه پایدار به‌طور اعم و رویکرد پایدار گردشگری به‌طور اخص و تلاش گسترده بسیاری از کشورها به‌ویژه کشورهای پیشرفته و در عرصه گردشگری در زمینه عملیاتی سازی اصول و معیارهای توسعه پایدار گردشگری در قالب برنامه‌های بلندمدت مبتنی بر اهداف کلان، راهبردها و سیاست‌های شفاف، این مهم در کشور ما ایران هنوز جایگاه واقعی و به عبارتی دیگر جایگاه مشخص و معینی پیدا نکرده است (قدمی، ۱۳۹۰: ۶۰). از جمله مناطق پرتوان کشور ایران در زمینه گردشگری مناطق شمالی شهر تهران می‌باشد که با توجه به مجاورت با تهران و برخورداری از جاذبه‌های فراوان پذیرای تعداد زیادی از گردشگران در قالب گونه‌های مختلف گردشگری می‌باشد، از این رو تحقیق حاضر بر آن است که به ارزیابی اثرات

گردشگری در بخش لواسانات از توابع شهرستان شمیرانات و ارائه راهبردهای توسعه گردشگری در این بخش بر مبنای الگوی توسعه پایدار پردازد.

مطالعات داخلی و خارجی متعددی به بررسی ابعاد مختلف توسعه پایدار گردشگری پرداخته‌اند. کرچر (۱۹۹۳) در زمره نخستین پژوهشگرانی است که اصول بنیادین گردشگری پایدار را تبیین نموده و مؤلفه‌هایی چون استفاده پایدار از منابع، کاهش مصرف انرژی، حفظ تنوع، برنامه‌ریزی یکپارچه، حمایت از اقتصاد محلی، مشارکت جامعه میزبان، مشاوره با ذی‌نفعان، آموزش، بازاریابی مسئولانه و انجام تحقیقات مستمر را به عنوان ارکان این رویکرد معرفی کرده است.

در سطح بین‌المللی، هریسون و همکاران (۲۰۰۳) در پژوهش خود درباره توسعه گردشگری پایدار در کارائیب به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین چالش‌های پیش روی این منطقه، نیازهای آموزشی و تحقیقاتی است. لردکیپانیدز و همکاران (۲۰۰۵) نیز در مطالعه‌ای با عنوان "گردشگری عامل کارآفرینی در توسعه پایدار" به بررسی منطقه سودرسلت در سوئد پرداختند. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن بود که این منطقه کشاورزی و روستایی به دلیل ویژگی‌های طبیعی و اجتماعی منحصربه‌فرد، پتانسیل بالایی برای توسعه گردشگری روستایی دارد و این امر می‌تواند فرصت‌های کارآفرینانه متعددی را فراهم آورده و زمینه‌ساز توسعه پایدار گردد. پژوهشگران در این مطالعه با بهره‌گیری از مدل SWOT، راهکارهایی برای غلبه بر موانع توسعه کارآفرینی پایدار در این منطقه ارائه دادند.

شن و همکاران (۲۰۰۸) با طرح مفهوم "معیشت پایدار گردشگری"، آن را الگویی ترکیبی معرفی کردند که توسعه گردشگری، توسعه روستایی و توسعه پایدار را در خود ادغام می‌کند. به باور ایشان، گردشگری می‌تواند به عنوان منبع مالی جدید، معیشت اقتصادی مردم محلی را بهبود بخشیده و از طریق ایجاد اشتغال و افزایش درآمد، در کاهش فقر در نواحی روستایی مؤثر واقع شود. فونز و همکاران (۲۰۱۰) نیز در مطالعه‌ای در منطقه آراگون اسپانیا با استفاده از مدل SWOT به بررسی گردشگری روستایی به عنوان جایگزینی پایدار پرداختند. نتایج این تحقیق ضمن تأکید بر مزایای بلندمدت گردشگری، راهکارهایی را برای بهبود وضعیت آن با توجه به رویکرد توسعه پایدار و با در نظر داشتن قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای پیش رو ارائه نمود.

در پژوهش‌های داخلی، واحدپور و جعفری (۱۳۹۰) در مطالعه‌ای با هدف ارائه راهبردهای مدیریت و توسعه پایدار زیرساخت‌های گردشگری در ایران به این نتیجه رسیدند که دولت باید ضمن فراهم‌آوری زمینه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، با انجام سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت در توسعه صنعت گردشگری و زیرساخت‌های آن، زمینه جذب گردشگران خارجی و متعاقب آن درآمدزایی برای کشور را مهیا سازد.

قدمی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان ارزیابی و تدوین استراتژی مقصد در چارچوب توسعه پایدار گردشگری، کلان‌شهر مشهد را مورد مطالعه قرار داد. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد حوزه گردشگری مشهد در مسیر توسعه پایدار با ضعف‌های عمیق‌تری نسبت به قوت‌ها مواجه است، اما از نظر محیط بیرونی با فرصت‌های متعدد و قوی‌تری روبه‌روست. در این راستا، اتخاذ و پیاده‌سازی استراتژی‌های محافظه‌کارانه (WO) به‌ویژه تلاش در جهت تحقق مدیریت یکپارچه گردشگری می‌تواند به نتایج مطلوب‌تری منجر شود.

قدمی و علیقلی‌زاده فیروزجایی (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای به ارزیابی توسعه گردشگری دهستان تمشک از توابع شهرستان تنکابن در چارچوب توسعه پایدار پرداختند. این تحقیق پیمایشی با استفاده از پرسشنامه و با مشارکت سه گروه ساکنان محلی، گردشگران و مسئولان بخش عمومی انجام شد. نتایج نشان داد فرایند توسعه گردشگری در این

منطقه با تخریب منابع، نارضایتی جامعه گردشگران و نگرش منفی ساکنان محلی همراه بوده و از اصول و معیارهای توسعه پایدار گردشگری فاصله زیادی دارد و از الگویی ناپایدار پیروی می‌کند.

کاظمی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی به تدوین و اولویت‌بندی استراتژی‌های توسعه گردشگری پایدار در استان لرستان پرداختند. یافته‌های این تحقیق حاکی از آن بود که "ایجاد اشتغال" و "افزایش قیمت املاک" به ترتیب مهم‌ترین نیروهای ترغیب‌کننده و بازدارنده محسوب می‌شوند. در میان استراتژی‌های ارائه‌شده، بهره‌گیری بهینه و هدفمند از افزایش انگیزه سفر در بین مردم برای بهره‌برداری از جاذبه‌ها و فرآورده‌های گردشگری به منظور ایجاد اشتغال و درآمد برای مردم استان، به عنوان بهترین استراتژی پیشنهاد گردید.

هادیانی و همکاران (۱۳۹۱) نیز در مقاله‌ای به برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری در شهر شیراز با استفاده از تحلیل SWOT پرداختند. نتایج این تحقیق نشان‌دهنده آن است که راهبردهای محافظه‌کارانه در اولویت اول و راهبردهای تهاجمی در اولویت دوم برنامه‌ریزی گردشگری این شهر قرار می‌گیرند.

رضوانی و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای با هدف تبیین شاخص‌های محک پایداری در ارزیابی آثار الگوهای گردشگری، نواحی روستایی پیرامون کلان‌شهر تهران را مورد بررسی قرار دادند. دستاورد این تحقیق طراحی ۱۵ شاخص و ۸۸ نماگر در ابعاد سه‌گانه گردشگری پایدار (اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و زیست‌محیطی) بود.

در نهایت، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی به ارائه الگوی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری پایدار روستایی در دهستان لواسانات کوچک پرداختند. نتایج این تحقیق بیانگر آن است که سطح آسیب‌پذیری اغلب روستاها به دلیل توسعه گردشگری بسیار بالاست و توزیع و تخصیص مجدد منابع در سطح نواحی مورد مطالعه با توجه به محدودیت فرصت‌ها و غلبه نقاط ضعف، امری الزامی است.

مبانی نظری

صنعت گردشگری با ماهیتی چندبعدی علاوه بر تأمین نیاز گردشگران، باعث تغییرات عمده‌ای در سیستم جامعه می‌گردد (Dwyer et al, 2009, 63) توسعه گردشگری در فضاهای جغرافیایی آثار اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی به دنبال دارد. تمامی این آثار در صورت عدم پیگیری راهبردها، استانداردها و ارزیابی‌های مشخص و روشن در زمینه توسعه گردشگری، دارای جنبه‌های تخریبی بسیاری در ابعاد محیط انسانی و طبیعی است. مطالعات سازمان ملل در مورد تأثیر گردشگری بر کشورهای درحال توسعه، نشان از آن دارد که باوجود این که گردشگری موجب شکوفایی اقتصادی جوامع میزبان گردیده و مبادلات فرهنگی را بین جوامع مختلف قوت بخشیده است؛ ولی از طرف دیگر، موجب خلل‌های اجتماعی و زیست‌محیطی نیز شده است (تقوایی و صفراآبادی، ۱۳۹۰: ۴۱). مروری بر ادبیات برنامه‌ریزی گردشگری مبین این نکته است که تاکنون چهار رویکرد عمده در مورد برنامه‌ریزی گردشگری وجود داشته است:

الف) دیدگاه رشد گرا: در این رویکرد از گردشگری به‌مثابه اهرم و ابزاری برای بهبود شاخص‌های اقتصادی یک جامعه یاد می‌شود.

ب) رویکرد فیزیکی - فضائی: در این دیدگاه گردشگری به‌عنوان یک پدیده فضائی و منبع مورد استفاده در ساماندهی فضاها، مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

ج) دیدگاه اجتماعی: در این دیدگاه گردشگری به‌مثابه پدیده‌ای برای شکوفایی بهبود شرایط زیستی و اجتماعی جوامع عنوان می‌شود.

د) رویکرد پایدار: در این دیدگاه گردشگری به مثابه ابزاری توانمند در راستای اجرای سیاست‌های توسعه پایدار مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد (Hall, 2000, 33)

در سال‌های اخیر گردشگری به عنوان راهکاری جدید برای رهایی از فقر و بیکاری، آشفتگی‌های محیطی و توسعه نیافتگی کشورها به ویژه در کشورهای در حال توسعه مورد توجه قرار گرفته است. از سوی دیگر رشد سریع صنعت گردشگری در نیم قرن اخیر فشار روزافزون بر محیط زیست را در پی داشته است و اولویت دادن به منافع اقتصادی ناشی از توسعه عنان گسیخته صنعت گردشگری و عدم توجه به توسعه و رشد هماهنگ گردشگری شهری و روستایی موجب خدشه دار شدن اصول توسعه پایدار در جوامع مختلف شده است (Borges et al, 2011:12).

در سال ۱۹۸۷ کمیسیون بین‌المللی محیط زیست وابسته به سازمان ملل، اصلاح توسعه پایدار را برای اولین بار در جوامع رسمی مطرح کرد. این کمیسیون رفع نیازهای کنونی بشر بدون تهدید کردن نسل‌های آینده در برآورده کردن نیازهایشان را به عنوان تعریف پایه توسعه پایدار ارائه داد (سرای و همکاران، ۱۳۸۹، ۳۸). از آن پس مفهوم توسعه پایدار و پایداری از دیدگاه‌های مختلف علمی تعریف شده است و در حوزه‌های مختلفی به کار گرفته شده است. توسعه پایدار، توسعه‌ای است که نیازهای فعلی را بدون خدشه دار کردن توانایی نسل آینده برای برآورده ساختن نیازهای خود برآورده کند (جنیفر، ۱۳۷۸: ۵۷) رویکرد توسعه پایدار گردشگری همسو با پذیرش جهان شمول پارادایم توسعه پایدار در مجامع علمی و تصمیم‌گیری، از دهه ۱۹۹۰ به بعد وارد ادبیات گردشگری شد (Jurowski et al, 1997: 3). رویکرد گردشگری پایدار در تقابل با دیدگاه‌های کلاسیک در عرصه گردشگری که در آن بر منافع صرفاً اقتصادی و بهره‌برداری از منابع به عنوان دارایی‌های مادی تأکید می‌شد، مطرح شد (Choi, 2003: 77). توسعه پایدار گردشگری، فرآیندی است که با کیفیت زندگی میزبانان، تأمین تقاضای بازدیدکنندگان و به همان نسبت با حفاظت منابع محیط طبیعی و انسانی هم در نسل حاضر و هم در آینده در ارتباط است (Butler, 1997: 25). از دید سازمان جهانی گردشگری پایدار نیازهای زمان حال و جوامع میزبان را برآورده می‌کند و در عین حال فرصت‌ها را برای آینده بسط و گسترش می‌دهد و منابع را به گونه‌ای مورد استفاده قرار می‌دهد که هم‌زمان با حفظ ارزش‌های فرهنگی، فرآیندهای اکولوژیکی، تنوع زیستی و سیستم‌های پشتیبان حیات، به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و زیباشناختی پاسخ داده شود (Fazenda et al, 2010: 429). طبق این تعریف گردشگری پایدار یک مفهوم چندبعدی است که می‌تواند با ابعاد بوم‌شناختی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نهادی تجزیه و تحلیل شود. در این چارچوب توسعه گردشگری پایدار شامل:

- چالش محیطی: مقاومت در برابر از بین رفتن منابع طبیعی و محیطی
 - چالش اقتصادی: افزایش درآمد جامعه حاضر در حالی که درآمد نسل آینده را تضمین کند.
 - چالش اجتماعی: ارتقاء عدالت اجتماعی، امنیت و برابری؛
 - چالش فرهنگی: محافظت و ارتقای فرهنگ‌ها و ارزش‌های زیباشناختی؛
 - چالش نهادی: ارتقاء مشارکت جوامع محلی در تصمیم‌گیری استراتژیک (Fokiali et al, 2006: 27).
- تحقق توسعه پایدار گردشگری در گروه سه رویکرد همه‌جانبه نگر و کل‌گرا، آینده‌نگر و مساوات‌گرا است. نگرش اول بر این باور است که توسعه هنگامی پایدار است که در بستر سیاسی، اقتصادی و اکولوژیک ملاحظه گردد. در رویکرد دوم، برآورد احتیاجات کنونی گردشگران، جامعه میزبان و به موازات آن محافظت از محیط زیست و حفظ فرصت‌های برابر برای آیندگان مطرح است. در رویکرد سوم، مساوات درون نسلی و فرا نسلی در استفاده از امکانات، داده‌ها و منابع مورد نظر است (تولایی، ۱۳۸۶، ۱۴۲) در گردشگری پایدار تلاش بر این است که ضمن برآورده

کردن نیازهای نسل‌های حاضر و آینده، بین سود کوتاه‌مدت و محافظت از محیط، نگهداری هویت فرهنگی و ارتقاء مزایای اقتصادی هم در میان جوامع توسعه‌یافته و هم در حال توسعه توازن برقرار شود (Sinclair, 2003: 404; Jayawadena et al, 2008: 258). توسعه گردشگری پایدار فرآیند ارضای نیازهای نسل‌های حاضر و آینده تولیدکنندگان و مشتریان گردشگری بدون تخریب منابع حمایت‌کننده حیات یا هویت فرهنگی و سیستم‌های گردشگری که بر آن استوار است، می‌باشد (David, 2009: 10 Hall &). همچنین گردشگری پایدار را به عنوان راهی برای انجام برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و توسعه گردشگری می‌دانند که از این طریق سودها به طور بهینه در میان جمعیت مقصد حکومت‌ها، گردشگران و سرمایه‌گذاران توزیع می‌شود (Harrison et al, 2003: 295). به طور کلی اهداف توسعه پایدار گردشگری عبارت‌اند از:

۱. اصلاح کیفیت زندگی جامعه میزبان
۲. تأمین تجارب کافی برای گردشگران
۳. حفظ محیط‌زیست که هم جامعه میزبان و هم گردشگران وابسته به آن هستند.
۴. رعایت برابری بین دو نسل و درون نسل حاضر
۵. حفظ یکپارچگی و انسجام فرهنگی و همبستگی بین جوامع
۶. ایجاد تسهیلات و امکانات به گونه‌ای که دیدارکنندگان بتوانند تجربه‌های باارزشی کسب کنند (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۱، ۷۴).

در قالب رویکرد توسعه پایدار گردشگری، بررسی نقش گردشگری در توسعه عموماً از ابعاد اقتصادی، اجتماعی یا اجتماعی فرهنگی و محیطی صورت می‌گیرد (Mowforth & Munt, 1998:121) چراکه ابعاد گردشگری پایدار لازم و ملزوم یکدیگرند و متقابلاً یکدیگر را تقویت می‌کنند (Reid, 1995: 38). در این ارتباط مفهوم پایداری در بعد اقتصادی عمدتاً با معیارهایی همچون کاهش فقر، توزیع درآمد، ثروت و منابع قدرت اقتصادی و معیشت پایدار ساکنان محلی و... در بعد اجتماعی و فرهنگی با معیارهایی همانند رعایت حقوق زمین و مردم محلی، رعایت زندگی شرافتمندانه و افزایش رضایتمندی مردم، توانمندسازی و مشارکت فعالانه مردم در توسعه، رعایت روابط جنسیتی (حقوق زنان و رعایت حقوق کار و... و در بعد زیست‌محیطی با معیارهایی همانند مشارکت در حفظ طبیعت (تنوع زیستی) دسترسی و منافع ناشی از مشارکت و مانع‌شدن از گرم شدن زمین و ... مشخص می‌شود (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹، ۸) بنابراین رهیافت جامع گردشگری پایدار بر رشد بلندمدت صنعت گردشگری، بدون آثار مخرب بر زیست‌بوم‌های طبیعی دلالت دارد. در این دیدگاه گردشگری علاوه بر ایجاد تعادل میان اجزاء تلاش دارد تا با به حداقل رساندن آسیب‌های محیطی و فرهنگی و همچنین افزایش رضایت گردشگران موجبات استمرار رشد اقتصادی را فراهم آورد (Reinhold and Diara, 2000, 3). امروزه با توجه به اهمیت گردشگری و لزوم اتخاذ سیاست‌ها و الگوهای پایداری در راستای توسعه آن در نقاط مختلف جهان به ویژه کشورهای جهان سوم مطالعات متعددی صورت گرفته است که در جدول ذیل به چند نمونه از این پژوهش‌ها اشاره می‌گردد:

روش پژوهش

تحقیق حاضر به لحاظ ماهیت کاربردی و از حیث روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. روش‌های جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق شامل مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی می‌گردد. در بخش مطالعات کتابخانه‌ای با مطالعه مباحث و پژوهش‌های مرتبط با موضوع تحقیق چارچوب نظری تحقیق به دست آمده است. در بخش مطالعات میدانی نیز از سه

ابزار مشاهده، مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است. سعی نگارندگان بر این بوده است که مشاهده است به طور منظم و هدفمند باشد. مصاحبه‌های صورت گرفته از نوع نیمه ساخت‌یافته بوده و پرسشنامه تحقیق نیز در قالب سؤالات بسته و بازطراحی گشته است. عمده سؤالات بسته این پرسشنامه در قالب طیف پنج گزینه‌ای (از خیلی کم تا خیلی زیاد) لیکرت طرح شده است. جوامع آماری مورد مطالعه در این تحقیق شامل دو گروه گردشگران و مردم محلی می‌گردد که در مورد گروه اول با استفاده از فرمول کوکران ۳۰۰ نفر به عنوان نمونه آماری و در مورد گروه دوم ۲۰۰ نفر به عنوان نمونه آماری برگزیده شدند. جهت ارزیابی پایایی پرسشنامه‌ها از آزمون آلفای کرونباخ با استفاده شد که در مورد پرسشنامه مربوط به ارزیابی اثرات گردشگری، ضریب به دست آمده ۰.۸۳ و در مورد پرسشنامه مربوط به ماتریس سوات ۱۸۷۶ می‌باشد که با توجه به آنکه از ۰.۷ بالاتر است نشان از پایا بودن پرسشنامه و مطلوبیت آن دارد. و به تأیید ۲۰ نفر از خبرگان و متخصصان حوزه گردشگری رسید. بر اساس اهداف تحقیق ابتدا با استفاده از نظرات جامعه میزبان و مدل تحلیل عاملی به ارزیابی اثرات گردشگری در پرداخته و سپس با استفاده از نظرات گردشگران و مدل سوات به تبیین نقاط ضعف، قوت و همچنین فرصت‌ها و تهدیدها پرداخته و در نهایت با ترکیب این موارد راهبردهای بهینه در زمینه توسعه گردشگری با الگویی پایدار ارائه می‌گردد.

جدول ۱. استراتژی‌های چهارگانه ماتریس سوات

ماتریس SWOT		نقاط قوت (S)		نقاط ضعف (W)	
		موضوعات		(نقاط ضعف فهرست شوند)	
فرصت‌ها (O)		استراتژی‌های (SO)		استراتژی‌های (WO)	
موضوع (فرصت‌ها)		بهره‌گیری از نقاط قوت از فرصت‌ها استفاده می‌شود.		از فرصت‌ها، نقاط ضعف از بین برده می‌شوند.	
تهدیدها (W) <th colspan="2">استراتژی‌های (ST)</th> <th colspan="2">استراتژی‌های (WT)</th>		استراتژی‌های (ST)		استراتژی‌های (WT)	
موضوع (تهدیدها)		پرهیز از تهدیدات، از نقاط قوت استفاده می‌شود.		را کاهش می‌دهد و از تهدیدها جلوگیری می‌شود.	

منبع: ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰، ۱۲۱

محدوده مورد مطالعه

بخش لواسانات یکی از بخش‌های شهرستان شمیرانات در استان تهران است که به سه قسمت شهر لواسان، دهستان لواسان بزرگ و دهستان لواسان کوچک تقسیم شده و دارای موقعیت ۳۵ درجه و ۳۲ دقیقه عرض جغرافیایی و ۵۱ درجه و ۴۷ دقیقه جغرافیایی می‌باشد که در شمال تهران در دامنه رشته کوه‌های البرز واقع شده است (رکن‌الدین افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۴، ۹). این بخش یکی از گردشگاه‌های اطراف تهران و سایر شهرهای استان تهران است که با وجود سد لتیان و هوای سالم و جاذبه‌های طبیعی و کوهستانی زیبا، از قدرت جذب گردشگر در فصول مختلف سال برخوردار است و در تعطیلات و به‌ویژه فصل تابستان، میزبان جمعیت قابل ملاحظه‌ای است که به‌طور عمده از شهر تهران به این منطقه می‌آیند. این بخش دارای پتانسیل‌های بالقوه‌ای از نظر گردشگری است که به‌عنوان نمونه به سواحل رودخانه‌ها و سد لتیان، آبشار انباج، غار خمیره یا زندان خانه لار و ... اشاره کرد (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۲، ۱۳۲).

یافته‌ها

ارزیابی اثرات گردشگری

در فضاهای جغرافیایی نیروهای مختلف در کنش متقابل با یکدیگر بوده و با یک عملکرد سیستمی بر یکدیگر تأثیر گذاشته و از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند و بدین ترتیب سیستم‌ها در طول زمان دچار تغییرات و تحولات می‌گردند. در این راستا صنعت گردشگری فعالیت‌هایی را در برمی‌گیرد که به شدت با هم مرتبط و شدیداً این قابلیت را دارا می‌باشد که محیط اطراف خود را تحت تأثیر قرار دهد. هرچند در چندین دهه گذشته بیشتر اثرات مثبت گردشگری به چشم می‌آمد اما امروزه با ظهور رویکردهای جدید در عرصه گردشگری به‌ویژه ورود مفاهیم مرتبط با پایداری گرایش روزافزونی به درک و شناخت تمامی جنبه‌های پیامدهای ناشی از توسعه گردشگری حاصل گشته است. در این ارتباط می‌توان گفت که توسعه گردشگری در بخش لواسانات اثرات و پیامدهای مثبت و منفی فراوانی داشته است. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده از آزمون تحلیل عاملی این پیامدها در قالب ۸ عامل قابل دسته‌بندی می‌باشد که چهار عامل گویای اثرات منفی گردشگری و چهار عامل دیگر نشان‌دهنده اثرات و پیامدهای مثبت گردشگری می‌باشد، اولین و مهم‌ترین پیامد توسعه گردشگری در بخش لواسانات مربوط به تغییرات کالبدی می‌گردد که در قالب شش نم اگر تبیین شده است که همه آن‌ها گویای اثرات منفی گردشگری می‌باشد. این شش اثر منفی به ترتیب بار عاملی گرفته‌شده از طریق تحلیل عاملی عبارت‌اند از ساخت‌وساز بی‌رویه خانه‌های دوم، از بین رفتن بافت و معماری سنتی، تغییرات سریع در کاربری‌های باغی و زراعی، تغییرات روزافزون چشم‌اندازهای طبیعی و افزایش ترافیک. بدین ترتیب مقدار ویژه این عامل برابر ۴.۹۴ و درصد مقدار ویژه برابر ۱۶.۴۴ درصد (۲۱.۷۲ درصد از کل واریانس تبیین شده) می‌باشد.

عامل دوم گویای اثرات مثبت اقتصادی گردشگری می‌باشد که با شش نم اگر افزایش فرصت‌های شغلی، افزایش افزایش میزان فروش محصولات کشاورزی، افزایش سطح درآمد ارگان‌های دولتی منطقه، تقویت روحیه کارآفرینی و تبادل ایده‌های اقتصادی بین گردشگران و جامعه میزبان می‌باشد که با مقدار ویژه ۳.۲ و درصد مقدار ویژه ۱۰.۹، ۱۴.۵۲ درصد از کل واریانس تبیین شده توسط این هشت عامل را نشان می‌دهد.

عامل بعدی مستخرج شده که با عنوان بهبود امکانات و خدمات مطرح‌شده است نشان‌دهنده بهبود امکانات و خدمات تفریحی، بهبود امکانات و خدمات ارتباطی، بهبود امکانات و خدمات ورزشی و بهبود امکانات و خدمات درمانی - بهداشتی می‌باشد که مقدار ویژه آن ۲.۸۳ و درصد مقدار ویژه آن ۹.۸۴ می‌باشد و بنابراین ۱۳ درصد از کل واریانس‌های تبیین شده توسط این عامل تبیین گشته است.

عامل چهارم مربوط به اثرات مثبت اجتماعی گردشگری می‌باشد که با چهار نم اگر کاهش مهاجرت و افزایش میل به ماندگاری جمعیت، تبادل فرهنگی میان ساکنین و گردشگران، افزایش مشارکت افراد در فرایند مدیریت محلی و تقویت باور مدیران نسبت به ظرفیت‌های گردشگری مشخص شده است. مقدار ویژه این عامل ۲.۶۶ و درصد این مقدار ۹.۳۳ می‌باشد که ۱۲.۳۱ درصد از کل واریانس‌های تبیین شده را شامل می‌گردد.

عامل پنجم از فرایند تحلیل عاملی حاکی از اثرات زیست‌محیطی گردشگری می‌باشد که با عنوان آلودگی‌های زیست‌محیطی مطرح‌شده است. در این عامل چهار نم اگر تولید پسماند، آلودگی منابع آب‌و‌خاک، آلودگی صوتی و آلودگی هوا مشاهده می‌گردد و در مجموع دارای مقدار ویژه برابر با ۲.۱ (۷.۵۷ درصد) می‌باشد که نشان‌دهنده ۱۰ درصد از مجموع کل واریانس تبیین شده توسط این هشت عامل می‌باشد.

ششمین عامل در این بررسی مربوط به اثرات منفی اقتصادی گردشگری می‌باشد که دربرگیرنده افزایش بی‌رویه ارزش املاک و اراضی، افزایش هزینه کالاها و خدمات می‌باشد. مقدار ویژه این عامل ۲۰۳ و درصد آن برابر با ۷۳۳ درصد است که ۹۶۸ درصد از کل واریانس تبیین شده توسط عامل‌های هشت‌گانه را به نمایش می‌گذارد. هفتمین عامل مربوط به اثرات اجتماعی منفی گردشگری می‌گردد که شامل دو مورد از بین رفتن فرهنگ سنتی و محلی و افزایش عامل غیرقانونی مانند انواع جرم و بزهکاری می‌گردد. مقدار ویژه این عامل ۲۰۲ و درصد آن ۷۳۲ می‌باشد. و بنابراین عامل ۹۶۷ درصد از کل واریانس تبیین شده توسط تمامی عامل‌ها را نشان می‌دهد. درنهایت هشتمین عامل به‌دست‌آمده حفاظت از منابع گردشگری نام‌گذاری شده است و شامل سه نم اگر ایجاد پیوسته و دل‌بستگی میان مردم محلی و منابع گردشگری، اهمیت یافتن موضوع حفاظت از منابع گردشگری و حفظ و صیانت از محیط طبیعی می‌گردد. مقدار ویژه و درصد ویژه این عامل به ترتیب ۱۸۹ و ۶۸۹ می‌باشد که شامل ۹۰۱ درصد از مجموع کل عامل‌های هشت‌گانه می‌گردد.

بنابراین درمجموع کل مقدار ویژه به‌دست‌آمده از تمامی عامل‌ها ۷۵۰۷ درصد است که نشان‌دهنده میزان واریانس تبیین شده توسط این عامل‌هاست. در این راستا درصد مقدار ویژه اثرات منفی توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه ۳۸۰۶۶ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد ۵۱۰۰۷ درصد از کل واریانس تبیین شده (یعنی ۷۵۰۷ درصد) توسط این عامل‌ها تبیین شده‌اند. همچنین مقدار ویژه اثرات مثبت گردشگری ۳۷۰۰۴ درصد است که نشان‌دهنده ۴۸۰۹۳ درصد از کل واریانس‌های تبیین شده می‌باشد. بنابراین در کل مشاهده می‌گردد سهم اثرات منفی گردشگری (۵۱۰۰۷ درصد) در این منطقه از اثرات مثبت آن بیشتر است؛ هرچند این تفاوت بین اثرات منفی و مثبت چشمگیر نیست ولی درهرحال گویای توسعه بی‌برنامه و غیر هدفمند می‌باشد.

جدول ۲. ارزیابی اثرات گردشگری در بخش لواسانات

شماره عامل	نام عامل	نماگرها	بار عاملی	مقدار ویژه	درصد مقدار ویژه	درصد مقدار ویژه از کل عامل‌ها
۱	تغییرات کالبدی	ساخت‌وساز بی‌رویه خانه‌های دوم	۰۸۰۶	۴۰۹۴	۱۶۰۴۴	۲۱۰۷۲
		از بین رفتن بافت و معماری سنتی	۰۷۴۳			
		تغییرات سریع در کاربری‌های باغی و زراعی	۰۷۲۰			
		تغییرات روزافزون چشم‌اندازهای طبیعی	۰۶۸۲			
		افزایش ترافیک	۰۶۷۷			
۲	اثرات مثبت اقتصادی	افزایش فرصت‌های شغلی	۰۷۷۲	۳۰۲	۱۰۰۹۹	۱۴۰۵۲
		افزایش درآمد	۰۷۲۳			
		افزایش میزان فروش محصولات کشاورزی	۰۷۶۹			
		افزایش سطح درآمد ارگان‌های دولتی منطقه	۰۶۰۲			
		تقویت روحیه کارآفرینی	۰۵۲۱			
۳	بهبود امکانات و خدمات	تبادل ایده‌های اقتصادی بین گردشگران و جامعه میزبان	۰۵۱۱	۲۰۸۳	۹۰۸۴	۱۳
		بهبود امکانات و خدمات تفریحی	۰۶۹۷			
		بهبود امکانات و خدمات ارتباطی	۰۶۸۵			
		بهبود امکانات و خدمات ورزشی	۰۵۶۶			
		بهبود امکانات و خدمات درمانی - بهداشتی	۰۵۲۳			
۴	اثرات مثبت اجتماعی	کاهش مهاجرت و افزایش میل به ماندگاری جمعیت	۰۷۳۰	۲۰۶۶	۹۰۳۲	۱۲۰۳۱
		تبادل فرهنگی میان ساکنین و گردشگران	۰۶۸۲			

				افزایش مشارکت افراد در فرایند مدیریت محلی	۰.۵۹۲
				تقویت باور مدیران نسبت به ظرفیت‌های گردشگری	۰.۵۸۹
				تولید پسماند	۰.۶۵۰
				آلودگی منابع آب‌وخاک	۰.۶۱۲
				آلودگی صوتی	۰.۵۴۰
				آلودگی هوا	۰.۵۳۰
۵	زیست‌محیطی	آلودگی‌های	۲۰۱۰	۷.۵۷	۱۰
				افزایش بی‌رویه ارزش املاک و اراضی	۰.۷۷۵
				افزایش هزینه کالاها	۰.۶۶۴
				افزایش هزینه خدمات	۰.۶۱۹
۶	اثرات منفی اقتصادی		۲۰۰۳	۷.۳۳	۹.۶۸
				از بین رفتن فرهنگ سنتی و محلی	۰.۸۲۲
				افزایش اعمال غیرقانونی مانند انواع جرم و بزهکاری	۰.۵۶۲
۷	اثرات منفی اجتماعی		۲۰۰۲	۷.۳۲	۹.۶۷
				ایجاد پیوستگی و دل‌بستگی میان مردم محلی و منابع گردشگری	۰.۸۵۰
				اهمیت یافتن موضوع حفاظت از منابع گردشگری	۰.۵۹۶
۸	حفاظت از منابع گردشگری		۱۸۹	۶.۸۹	۹.۱
				حفظ و صیانت از محیط طبیعی	۰.۵۱۷

جدول ۳. ارزیابی عوامل داخلی مؤثر بر فرایند توسعه گردشگری بخش لواسانات

رتبه	امتیاز وزنی	امتیاز	ضریب اهمیت	عوامل داخلی
۷	۰.۱۵۷	۳.۹۲	۰.۰۴	وجود چشم‌اندازهای زیبا
۵	۰.۱۶۹	۳.۸۴	۰.۰۴۴	برخورداری از آب‌وهوای مطبوع
۱۱	۰.۱۰۲	۳.۶۶	۰.۰۲۸	وجود باغات با انواع درختان مثمر
۱۰	۰.۱۱۶	۳.۶۱	۰.۰۳۲	وجود ارتفاعات و قله مرتفع جهت ورزش‌ها و تفریحاتی از قبیل کوهنوردی، اسکی و ...
۱۲	۰.۰۸۹	۳.۵۶	۰.۰۲۵	تنوع بالای گیاهی و جانوری
۹	۰.۱۲۲	۳.۹۵	۰.۰۳۱	وجود سد لتیان و رودخانه‌ها و چشمه‌های فراوان
۳	۰.۱۷۸	۳.۷۸	۰.۰۴۷	وجود امنیت بالا
۸	۰.۱۳۳	۳.۳۳	۰.۰۴	اعتقاد و باور ساکنین به پتانسیل‌های توسعه‌ای گردشگری
۲	۰.۱۹	۳.۷۹	۰.۰۵	دسترسی آسان و راحت
۱	۰.۲۰۷	۳.۸۳	۰.۰۵۴	برخورداری از محیط آرام و بی‌سروصدا
۶	۰.۱۶۳	۳.۵۶	۰.۰۴۶	تمایل مدیران محلی و ساکنین به مشارکت در فرایند مدیریت گردشگری
۴	۰.۱۷۴	۴.۰۴	۰.۰۴۳	وجود روستاهای زیبا با جاذبه‌های فراوان
۴	۰.۱۵۶	۳.۲۴	۰.۰۴۸	نامناسب بودن تسهیلات بهداشتی و خدماتی
۱۱	۰.۱۱۸	۲.۸۹	۰.۰۴۱	نامناسب بودن زیرساخت‌های ارتباطی (جاده‌ها، آنتن دهی موبایل و غیره)
۶	۰.۱۴۱	۳.۱۱۳	۰.۰۴۵	عدم مطلوبیت تسهیلات اقامتی و رفاهی
۸	۰.۱۳۶	۳.۵۸	۰.۰۳۸	عدم وجود نیروهای متخصص و آموزش‌دیده بومی در رتبه توریسم
۳	۰.۱۷۹	۳.۹	۰.۰۴۶	نقش کم‌رنگ مدیران محلی در فرایند هدایت گردشگری
۱۲	۰.۰۸	۳.۱۸	۰.۰۲۵	نبود سرویس‌های عمومی حمل‌ونقل گردشگران به منطقه
۱۰	۰.۱۲۲	۳.۸۱	۰.۰۳۲	عدم آموزش به گردشگران در زمینه نحوه برخورد با گردشگری
۹	۰.۱۲۶	۳.۹۴	۰.۰۳۲	عدم آموزش به جامعه میزبان در زمینه نحوه رفتار در فرایند گردشگری
۵	۰.۱۴۲	۳.۸۲	۰.۰۳۷	تراکم بیش‌ازحد جمعیت در ایام پیک ورود گردشگران
۱	۰.۲۳۹	۴.۱۲	۰.۰۵۸	فقدان برنامه و طرح مشخص برای توسعه گردشگری
۲	۰.۲۱۳	۳.۸۸	۰.۰۵۵	نامطلوب بودن نظام اطلاع‌رسانی و تبلیغات
۷	۰.۱۴۰	۳.۵۰	۰.۰۴	فصلی بودن گردشگری

قوت‌ها

ضعف‌ها

جمع	۱	-	۳۶۶	-
-----	---	---	-----	---

جدول ۴. ارزیابی عوامل بیرونی مؤثر بر فرایند توسعه گردشگری بخش لواسانات

رتبه	امتیاز وزنی	امتیاز	ضریب اهمیت	عوامل داخلی	
۲	۰.۳۷۱	۴.۳۶	۰.۰۸۵	هم‌جواری و نزدیکی به منطقه شهری تهران	فرصت
۴	۰.۳۴	۴.۲۵	۰.۰۸	شهرت منطقه در زمینه گردشگری	
۳	۰.۳۳۸	۳.۶۶	۰.۰۶۵	انگیزه رو به رشد بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در زمینه گردشگری	
۶	۰.۲۵۱	۴.۱۸	۰.۰۶	هزینه اندک سفر به این بخش برای شهروندان تهرانی	
۱	۰.۳۷۷	۴.۳۸	۰.۰۸۶	افزایش مداوم انگیزه، نیاز و تقاضای گردشگری در کلان‌شهر تهران و کرج	
۷	۰.۲۲۲	۴.۴۴	۰.۰۵	وجود آژانس‌های گردشگری فراوان در محدوده تهران و کرج	
۸	۰.۱۵۸	۳.۵۲	۰.۰۴۵	گسترش تورهای یک‌روزه گردشگری	
۵	۰.۲۷۵	۴.۵۸	۰.۰۶	دسترسی به الگوهای فراوان توسعه گردشگری پایدار	
۴	۰.۲۱۷	۳.۹۴	۰.۰۵۵	عدم وجود سرمایه‌گذاری‌ها و حمایت‌های ویژه بخش دولتی	
۶	۰.۲۰۶	۳.۷۵	۰.۰۵۵	عدم برنامه‌ریزی راهبردی در سطح کلان در زمینه توسعه گردشگری	
۱	۰.۲۹۴	۴.۰۸	۰.۰۷۲	عدم پایداری مدیران، گردشگران و جامعه میزبان به اصول توسعه پایدار	تهدید
۲	۰.۲۹۰	۴.۲۷	۰.۰۶۸	عدم آموزش اصول توسعه پایدار گردشگری به مدیران، گردشگران و جامعه میزبان	
۵	۰.۲۰۹	۴.۰۲	۰.۰۵۲	بورس‌بازی شدید زمین	
۳	۰.۳۴۲	۴.۱۷	۰.۰۵۸	گرایش روزافزون به استفاده از فضاهای خصوصی و ویلا سازی در منطقه	
۸	۰.۱۶۷	۳.۷۹	۰.۰۴۴	ناهم‌سویی ادارات و سازمان‌های دولتی جهت گسترش تجهیزات و تأسیسات گردشگری	
۷	۰.۱۷۴	۲.۶۷	۰.۰۶۵	احتمال وقوع سیلاب، ریزش کوه و بهمن به لحاظ کوهستانی بودن منطقه	
-	۴.۰۳	-	۱	جمع	

ارائه راهبردهای توسعه گردشگری پایدار

تجزیه و تحلیل قوت‌ها و ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها، بر این منطق استوار است که به‌وسیله راهبردهای اثربخش، قوت‌ها و فرصت‌ها را حداکثر می‌کند و درعین‌حال ضعف‌ها و تهدیدهای آن را به حداقل رساند. بنابراین در این قسمت با استفاده از ماتریس تطبیقی سوات راهبردهای مختلفی ارائه گردیده است.

جدول ۵. ارائه راهبردهای توسعه گردشگری پایدار در بخش لواسانات

عوامل داخلی	عوامل خارجی	عوامل داخلی
فرصت‌ها - O O1: افزایش مداوم انگیزه، نیاز و تقاضای گردشگری در کلان‌شهر تهران و کرج O2: نزدیکی به شهر تهران و امکان سفرهای یک‌روزه O3: انگیزه رو به رشد بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در زمینه گردشگری O4: شهرت منطقه در زمینه گردشگری O5: دسترسی به الگوهای فراوان توسعه گردشگری پایدار O6: هزینه اندک سفر به این بخش برای شهروندان تهرانی O7: گسترش روزافزون فضای مجازی و تصاویر مناظر گردشگری منطقه در آن O8: گسترش تورهای یک‌روزه گردشگری	راهبردهای تهاجمی (SO): ۱- استفاده از ظرفیت‌های مدیریت محلی و جامعه محلی در جهت برنامه‌ریزی توسعه گردشگری و عملیاتی کردن آن با استفاده از رویکردهای مشارکتی ۲- ترویج و توسعه تورهای یک‌روزه گردشگری آخر هفته با هدف طبیعت‌گردی با همکاری و شراکت شهرداری و بخشداری لواسان با آژانس‌های گردشگری ۳- گردشگری امکانات و خدمات و همچنین ارتقاء کیفیت فضاهای تفریحی و سرگرمی در نواحی روستایی با هدف توسعه توریسم روستایی و ماندگاری هر چه بیشتر گردشگران در روستاها ۴- ارائه سیاست‌های تشویقی جهت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه گردشگری منطقه مانند انواع معافیت‌های مالیاتی، اعطای وام، معرفی و تقدیر از بهترین موفق‌ترین سرمایه‌گذارها	نقاط قوت - S S1: برخورداری از محیط آرام و بی‌سروصدا S2: دسترسی آسان و راحت S3: وجود امنیت بالا S4: وجود روستاهای زیبا با جاذبه‌های فراوان S5: برخورداری از آب‌وهوای مطبوع S6: تمایل مدیران محلی و ساکنین به مشارکت در فرایند مدیریت گردشگری S7: وجود چشم‌اندازهای زیبا S8: اعتقاد و باور ساکنین به پتانسیل‌های توسعه‌ای گردشگری S9: وجود سد لتیان و رودخانه‌ها و چشمه‌های فراوان S10: وجود ارتفاعات و قله مرتفع جهت ورزش‌ها و تفریحاتی از قبیل کوهنوردی، اسکی و ... S11: وجود باغات با انواع درختان مثمر S12: تنوع بالای گیاهی و جانوری
تهدیدها - T T1: عدم پایداری به اصول توسعه پایدار در بین مدیران، گردشگران و جامعه میزبان T2: عدم آموزش اصول توسعه پایدار گردشگری به مدیران، گردشگران و جامعه میزبان T3: گرایش روزافزون به استفاده از فضای	راهبردهای رقابتی یا تنوع (ST) ۱- اولویت دادن به توسعه اکوتوریسم با تأکید آموزش مؤلفه‌های پایداری به گردشگران و جامعه میزبان ۲- برگزاری همایش‌های سالانه با محوریت گردشگری پایدار با هماهنگی بخشداری و مشارکت مدیران محلی به‌منظور ارائه الگوهای	نقاط ضعف - W W1: فقدان برنامه و طرح مشخص برای توسعه گردشگری W2: نامطلوب بودن نظام اطلاع‌رسانی و تبلیغات W3: نقش کم‌رنگ مدیران محلی در فرایند هدایت گردشگری W4: نامناسب بودن تسهیلات بهداشتی و خدماتی W5: تراکم بیش‌ازحد جمعیت در ایام پیک ورود گردشگران W6: عدم مطلوبیت تسهیلات اقامتی و رفاهی W7: فصلی بودن گردشگری W8: عدم وجود نیروهای متخصص و آموزش‌دیده بومی در زمینه توریسم W9: عدم آموزش به جامعه میزبان در زمینه نحوه رفتار در فرایند گردشگری W10: عدم آموزش به گردشگران در زمینه نحوه برخورد با گردشگری W11: نامناسب بودن زیرساخت‌های ارتباطی W12: نبود سرویس‌های عمومی حمل‌ونقل گردشگران
راهبردهای تدافعی (WT): ۱- ایجاد هماهنگی بین نهادها و بخش‌های مختلف دولت، مردم و کارآفرینان به‌وسیله برگزاری نشست‌ها و جلسات بحث و گفتگو منظم ۲- توسعه و تکمیل زیرساخت‌های بهداشتی و خدماتی با سرمایه‌گذاری و حمایت بخش دولتی		

۳- وضع قوانین و اتخاذ راهکارهایی در جهت جلوگیری از بورس‌بازی زمین (به‌ویژه در محدوده شهر لواسان از طریق شهرداری)	۳- شناسایی ظرفیت‌های گونه‌های مختلف گردشگری منطقه مانند ژئوتوریسم، اگروتوریسم، توریسم دهکده و ارائه آن‌ها به صورت یک بسته ترکیبی	خصوصی و ویلا سازی در منطقه T4: عدم وجود سرمایه‌گذاری‌ها و حمایت‌های ویژه بخش دولتی T5: بورس‌بازی شدید زمین T6: عدم برنامه‌ریزی راهبردی در سطح کلان در زمینه توسعه گردشگری T7: احتمال وقوع سیلاب، ریزش کوه و بهمن به لحاظ کوهستانی بودن منطقه T8: ناهم‌سویی ادارات و سازمان‌های دولتی جهت گسترش تجهیزات و تأسیسات گردشگری
۴- تشکیل کارگروه علمی گردشگری پایدار با هماهنگی بخشداری در جهت آموزش مؤلفه‌های مبنایی توسعه پایدار گردشگری و بهره‌مندی از الگوها و تجارب موجود	۴- ایجاد تنوع در امکانات، خدمات و فعالیت‌های گردشگری جهت جلب رضایت و افزایش گردشگران	

بحث

صنعت گردشگری به عنوان یکی از پویاترین بخش‌های اقتصادی جهان، همواره با پیامدهای دوگانه‌ای همراه بوده است. یافته‌های پژوهش حاضر در بخش لواسانات، واقع در شهرستان شمیرانات، نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در این منطقه اگرچه فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی متعددی را به همراه داشته، اما در عین حال اثرات منفی قابل توجهی نیز برجای گذاشته است. نتایج حاصل از تحلیل عاملی، اثرات گردشگری را در هشت عامل اصلی خلاصه کرده است که از این میان، چهار عامل (تغییرات کالبدی، آلودگی‌های زیست‌محیطی، اثرات منفی اقتصادی، و اثرات منفی اجتماعی) به پیامدهای منفی و چهار عامل (اثرات مثبت اقتصادی، بهبود امکانات و خدمات، اثرات مثبت اجتماعی، و حفاظت از منابع گردشگری) به پیامدهای مثبت اختصاص دارند. نکته حائز اهمیت آن است که مجموع واریانس تبیین شده برای اثرات منفی (۵۱.۰۷ درصد) نسبت به اثرات مثبت (۴۸.۹۳ درصد) برتری دارد که بیانگر غلبه نسبی پیامدهای ناپایدار گردشگری در منطقه است.

در این میان، عامل تغییرات کالبدی با بالاترین مقدار ویژه (۴.۹۴) به عنوان مهم‌ترین اثر منفی شناسایی شد که خود شامل مؤلفه‌هایی چون ساخت‌وساز بی‌رویه خانه‌های دوم، از بین رفتن بافت و معماری سنتی، تغییر کاربری اراضی باغی و زراعی، و افزایش ترافیک است. این یافته با پژوهش رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۹۲) در دهستان لواسانات کوچک همخوانی دارد که آسیب‌پذیری بالای روستاها را در اثر توسعه گردشگری گوشزد کرده‌اند. به نظر می‌رسد نبود برنامه‌ریزی یکپارچه و ضعف نظارت نهادی، بستر را برای دگرگونی شتابان کالبدی و محیطی در این منطقه حساس کوهستانی فراهم آورده است.

در مقابل، اثرات مثبت اقتصادی نظیر افزایش فرصت‌های شغلی، رونق فروش محصولات کشاورزی، و تقویت روحیه کارآفرینی، نشان از ظرفیت بالای گردشگری در ایجاد معیشت پایدار برای جامعه محلی دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های لردکیپانیدز و همکاران (۲۰۰۵) در سوئد و شن و همکاران (۲۰۰۸) که گردشگری را منبعی برای بهبود معیشت و کاهش فقر در نواحی روستایی معرفی کرده‌اند، همسوست. همچنین بهبود امکانات و خدمات ارتباطی، تفریحی و بهداشتی به عنوان یکی دیگر از پیامدهای مثبت گردشگری، حاکی از آن است که حضور گردشگران می‌تواند به توسعه زیرساخت‌های محلی نیز منجر شود.

تحلیل ماتریس SWOT در این پژوهش نیز نشان داد که منطقه لواسانات از نظر عوامل داخلی، با مجموع امتیاز وزنی ۳۶۶ در ارزیابی قوت‌ها و ضعف‌ها، عمدتاً با ضعف‌های ساختاری همچون فقدان برنامه مشخص برای توسعه گردشگری (با بالاترین امتیاز وزنی ۰.۲۳۹)، نظام اطلاع‌رسانی نامطلوب، و کمبود زیرساخت‌های ارتباطی و بهداشتی

مواجهه است. در سوی مقابل، قوت‌هایی نظیر برخورداری از محیط آرام، دسترسی آسان به تهران، وجود امنیت بالا، و جاذبه‌های طبیعی متنوع، پتانسیل بالای منطقه را برای جذب گردشگر نشان می‌دهد.

در ارزیابی عوامل بیرونی، مجموع امتیاز وزنی فرصت‌ها و تهدیدها ۴۰۳ به دست آمد که بیانگر تأثیرپذیری بالای منطقه از محیط بیرونی است. از مهم‌ترین فرصت‌ها می‌توان به افزایش مداوم تقاضای گردشگری در کلان‌شهر تهران، نزدیکی به پایتخت، و تمایل روزافزون بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در گردشگری اشاره کرد. در نقطه مقابل، تهدیدهایی چون عدم پایداری ذی‌نفعان به اصول توسعه پایدار، نبود آموزش‌های لازم در این زمینه، و بورس‌بازی زمین، فرآیند گذار به گردشگری پایدار را با چالش مواجه ساخته است.

در مجموع، نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در بخش لواسانات عمدتاً از الگویی خودانگیخته و بدون برنامه پیروی کرده و در مسیر ناپایداری حرکت می‌کند. این وضعیت با دیدگاه‌های کلاسیک توسعه گردشگری که صرفاً بر منافع اقتصادی تأکید دارند، قابل تطبیق است، اما با رویکردهای نوین همچون توسعه پایدار گردشگری که بر تعادل میان ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی تأکید می‌کنند، فاصله دارد. از این رو، اتخاذ راهبردهای ترکیبی بر مبنای تحلیل SWOT نظیر توسعه تورهایی یک‌روزه طبیعت‌گردی (SO)، بهره‌گیری از رسانه‌ها برای اطلاع‌رسانی (WO)، اولویت دادن به اکوتوریسم و آموزش پایداری (ST)، و ایجاد هماهنگی بین نهادهای برای مقابله با تهدیدها (WT)، می‌تواند گامی اساسی در جهت حرکت به سوی گردشگری پایدار در این منطقه باشد.

نتیجه‌گیری

گردشگری در جهان امروز یکی از پربازده‌ترین فعالیت‌های اقتصادی است که قادر است در ابعاد مختلف توسعه یک جامعه را تحت تأثیر قرار دهد. تا اواخر دهه ۱۹۷۰، از گردشگری به عنوان فعالیتی بی‌ضرر و دارای پیامدهای مطلوب و ویژه در بعد اقتصادی یاد می‌شد. اما از دهه ۱۹۸۰ و همگام با ظهور رویکردهای مرتبط با مفهوم پایداری و در پی تدفین‌های صورت گرفته در مقاصد گردشگری لزوم توجه به ابعاد گوناگون گردشگری و درک و شناخت تمامی آثار آن به وجود آمد که در نتیجه به آشکار شدن هرچه بیشتر جنبه‌های منفی توسعه گردشگری لجام‌گسیخته منجر شد؛ از این رو در جهت تقویت پیامدهای مثبت گردشگری و کاستن از پیامدهای منفی آن تغییر رویه‌ای از گردشگری انبوه و توده‌ای و بدون برنامه مشخص، به سوی گردشگری هدفمند با راهبردهای مشخص در چارچوب رویکرد توسعه پایدار فراهم گشت.

در این راستا بررسی‌های صورت گرفته در منطقه لواسانات از توابع شهرستان شمیرانات در این تحقیق نشان می‌دهد گردشگری در حال حاضر تبعات مثبت و منفی فراوانی در منطقه مورد مطالعه داشته است که می‌توان آن‌ها را در هشت عامل خلاصه نمود که در زمینه چهار عامل مبین تأثیرات مثبت و چهار مورد دیگر گویای تأثیرات منفی گردشگری می‌باشند، اما ارزیابی‌های صورت گرفته نشان‌دهنده سنگینی کفه اثرات منفی می‌باشد، این مسئله هشدار است در جهت اتخاذ سیاست‌ها و راهبردهایی که به خوبی بتواند ضمن تقویت کارکردهای مثبت گردشگری منطقه پیامدهای منفی را به حداقل ممکن رساند که بر این مبنا ماتریس سوات متشکل از نقاط ضعف، قوت و تهدیدها و فرصت‌ها تشکیل و بر اساس آن استراتژی‌های مختلفی ارائه شد.

بنابراین در جهت رفع پیامدهای منفی گردشگری و تحقق راهبردهای ارائه شده پیشنهادهایی ارائه می‌گردد:

۱- تلاش در جهت هدایت ساخت‌وسازها به سمت فضاهای عمومی با تسهیل فرایند سرمایه‌گذاری و کارآفرینی

- ۲- مشارکت و سرمایه‌گذاری دولت در زمینه توسعه خدمات زیربنایی
- ۳- تشکیل ستاد حفاظت از محیط‌زیست متشکل از نیروهای بومی داوطلب و فعالیت آن در جهت آموزش و یادآوری موارد زیست‌محیطی به گردشگران
- ۴- بالا بردن سطح کیفیت تسهیلات خدماتی مسافرخانه‌ها، رستوران‌ها و سایر مراکز اقامتی
- ۵- نظارت بر قیمت‌گذاری کالاها و خدمات ارائه‌شده به گردشگران
- ۶- طراحی سایت اینترنتی توسط شهرداری با سازمان میراث فرهنگی شهر لواسان با موضوع و محتوای قابلیت‌ها، جاذبه‌ها، امکانات، برنامه‌ها، اطلاع‌رسانی و...
- ۷- بالا بردن سطح مهارت و تخصص افراد جامعه بومی خصوصاً جوانان از طریق دوره‌های آموزشی کوتاه و بلندمدت جهت آماده نمودن آن‌ها برای اتخاذ شغل‌های صنعت گردشگری و ارائه خدمات هرچه پایدارتر به گردشگران.

حامی مالی

این اثر حامی مالی ندارد.

سهم نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمامی بخش‌ها و مراحل پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به‌ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ کاظمی‌زاده، شمس‌الله و اسکندری‌ثانی، محمد. (۱۳۹۰). برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه گردشگری، با تأکید بر گردشگری مذهبی (مطالعه موردی: شهر قم). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی سابق)*، ۷۶(۱).
- سینها، پرابهاس چاندرا. (۱۳۹۰). *گردشگری جهانی، گردشگری پایدار و بوم‌گردی* (محمد قلی‌پور، مترجم). انتشارات مرنديز.
- تقوایی، مسعود و صفراآبادی، اعظم. (۱۳۹۰). نقش مدیریت شهری در دستیابی به توسعه پایدار گردشگری شهری مطالعه موردی - شهر کرمانشاه. *مطالعات جغرافیایی مناطق خشک*، ۱۱(۴)، ۳۵-۵۲.
- تولایی، سیمین. (۱۳۸۶). *مروری بر صنعت گردشگری*. انتشارات دانشگاه تربیت‌معلم.
- الیوت، جنیفر ا. (۱۳۷۸). *بررسی مفاهیم توسعه پایدار* (احمد بالان، مترجم). ماهنامه جهاد، ۱۹(۲۱۹-۲۱۸).
- رضوانی، محمدرضا؛ جعفری‌مقدم، سعید و رحیم‌اف، حمید. (۱۳۹۱). تأثیر گردشگری بر تقویت نگرش‌های کارآفرینانه در مناطق روستایی (مطالعه موردی: مقایسه روستاهای ابر و ابرسج، شهرستان شاهرود). *فصلنامه پژوهش‌های روستایی*، ۳(۲)، ۱۵۳-۱۷۴.

رضوانی، محمدرضا؛ اکبریان رونیزی، سعیدرضا؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و بدری، سید علی. (۱۳۹۱). تبیین شاخص‌های محک پایداری در ارزیابی آثار الگوهای گردشگری در نواحی روستایی پیرامون کلان‌شهرها (مطالعه موردی: نواحی روستایی پیرامون کلان‌شهر تهران). *پژوهش‌های جغرافیایی/انسانی*، (۸۱).

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، و مهدوی، داود. (۱۳۸۴). راه‌های توسعه گردشگری با استفاده از مدل SWOT (مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک). *فصلنامه مدرس علوم/انسانی*، (۲).

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، مهدوی، داود، و پورطاهری، مهدی. (۱۳۸۹). فرآیند بومی‌سازی شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری روستایی در ایران. *پژوهش‌های روستایی*، (۴).

رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، مهدوی، داود، و اکبری سامانی، ناهید. (۱۳۹۲). ارائه الگوی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک). *پژوهش‌های جغرافیایی/انسانی*، (۱)۴۵.

سرای، محمدحسین، لطفی، صدیقه، و ابراهیمی، سمیه. (۱۳۸۹). ارزیابی و سنجش سطح پایداری توسعه محلات شهر بابلسر. *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، (۲)۱.

سنایی، مهدی. (۱۳۸۶). نقش و عملکرد گردشگری در توسعه پایدار نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان مرکزی کلاردشت) [رساله دکتری، دانشگاه تهران]. دانشکده جغرافیا.

شریف‌زاده، ابوالقاسم، و مرادنژاد، همایون. (۱۳۸۱). توسعه پایدار و توسعه روستایی. *ماهنامه اقتصادی-اجتماعی جهاد*، (۲۵۰-۲۵۱).

قدیمی، مصطفی، تولایی، سیمین، و فاطمی، سید محمدمهدی. (۱۳۸۹). ارزیابی استراتژیک قابلیت‌های توسعه گردشگری: مطالعه موردی شهر فریدون‌کنار. *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۱۶.

قدیمی، مصطفی. (۱۳۹۰). ارزیابی و تدوین استراتژی مقصد در چارچوب رویکرد توسعه پایدار گردشگری (نمونه مورد مطالعه: کلان‌شهر مشهد). *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، (۹)۳.

قدیمی، مصطفی، و علیقلی‌زاده فیروزجایی، ناصر. (۱۳۹۱). ارزیابی توسعه گردشگری مقصد در چارچوب پایدار (نمونه مورد مطالعه: دهستان تمشکل، شهرستان تنکابن). *تحقیقات جغرافیایی*، (۱)۲۷، ۱۰۴-۷۹.

کاظمی، مهدی؛ اسماعیلی، محمدرضا و بیگی فیروزی، الله‌یار. (۱۳۹۱). تدوین و اولویت‌بندی استراتژی‌های مناسب توسعه گردشگری پایدار (مطالعه موردی: استان لرستان). *مطالعات مدیریت گردشگری*، (۱۹)۷.

واحدپور، غلامعباس و جعفری، مهتاب. (۱۳۹۰). ارائه راهبردهای مدیریت و توسعه پایدار زیرساخت‌های گردشگری ایران با تأکید بر مدل SWOT. *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، (۱)۱.

هادیانی، زهره؛ احدنژاد، محسن؛ کاظمی‌زاده، شمس‌الله و قنبری، حکیمه. (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری بر اساس تحلیل SWOT (مطالعات موردی: شهر شیراز). *جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، (۳)۲۳، ۴۷.

References

- Borges, M. A., Carbone, G., Bushell, R., & Jaeger, T. (2011). *Sustainable tourism and natural World Heritage: Priorities for action*. IUCN.
- Butler, R., Hall, C. M., & Jenkins, J. (1997). *Tourism and recreation in rural areas*. John Wiley & Sons.
- Choi, S. H. (2003). *Measurement of sustainable development progress for managing community tourism* [Doctoral dissertation, Texas A&M University].
- Dwyer, L., Edwards, D., Mistilis, N., Roman, C., & Scott, N. (2009). Destination and enterprise management for a tourism future. *Tourism Management*, 30(2), 63-74.
- Fazenda, N., Da Silva, E. N., & Costa, C. (2010). Douro Valley Tourism Plan: The plan as part of a sustainable tourist destination development process. *Journal of World Hospitality and Tourism*, 2(4), 428-440.
- Fokiali, P., Xanthakou, Y., Tatlidil, E., & Kaila, M. (2006). Tourism and sustainable development strategies in Rhodes: The awareness of the local societies. *Ege Academic Review*, 6(2), 25-46.

- Fons, M. V. S., Fierro, J. A. M., & Patino, M. G. (2011). Rural tourism: A sustainable alternative. *Applied Energy*, 88(2), 551-557.
- Hall, C. M. (2000). *Tourism planning: Policies, processes and relationships*. Pearson Education.
- Hall, C. M., & Boyd, S. W. (Eds.). (2005). *Nature-based tourism in peripheral areas: Development or disaster?* Channel View Publications.
- Harrison, L. C., Jayawardena, C., & Clayton, A. (2003). Sustainable tourism development in the Caribbean: Practical challenges. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 15(5), 294-298.
- Hatton, M. J. (1999). *Community-based tourism in the Asia Pacific*. School of Media Studies, Humber College/CTC/APEC.
- Jayawardena, C., Patterson, D. J., Choi, C., & Ryan, B. (2008). Sustainable tourism development in Niagara. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 20(3), 258-277.
- Jurowski, C., Uysal, M., & Williams, D. R. (1997). A theoretical analysis of host community resident reactions to tourism. *Journal of Travel Research*, 36(2), 3-11.
- Lordkipanidze, M., Brezet, H., & Backman, M. (2005). The entrepreneurship factor in sustainable tourism development. *Journal of Cleaner Production*, 13(8), 787-798.
- McIntosh, R. W., Goeldner, C. R., & Ritchie, J. R. B. (1995). *Tourism: Principles, practices, philosophies* (7th ed.). John Wiley & Sons.
- McKercher, B. (1993). Some fundamental truths about tourism: Understanding tourism's social and environmental impacts. *Journal of Sustainable Tourism*, 1(1), 6-16.
- Mowforth, A., & Munt, I. (1998). *Tourism and sustainability: New tourism in the third world*. Routledge.
- Reid, D. (1995). *Sustainable development: An introductory guide*. Earthscan Publications.
- Reinhold, T. K., & Diara, A. (2000). *The role of tourism in development planning*. Department of Business Management, Lincoln University.
- Shen, F., Hughey, K., & Simmons, D. (2008). *Connecting the livelihoods approach and tourism: A review of the literature toward integrative thinking*. Lincoln University.
- Sinclair, D., & Jayawardena, C. (2003). The development of sustainable tourism in the Guianas. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 15(7), 402-407.
- Sugiarti, R., Ernawati, D., & Birtles, A. (2003). The potential for developing ecologically sustainable rural tourism in Surakarta, Indonesia: A case study. *ASEAN Journal on Hospitality and Tourism*, 2(2), 78-90.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable tourism management*. CABI Publishing.
- UNWTO. (2007). *Tourism highlights 2007 edition*. <https://www.e-unwto.org/>
- WTO [World Tourism Organization]. (2008). *UNWTO world tourism barometer* (Vol. 6, No. 1).
- Elliott, J. A. (1999). An examination of sustainable development concepts (A. Balan, Trans.). *Jihad Monthly*, 19(218-219). [in persian]
- Ghadami, M. (2011). Evaluation and formulation of destination strategy within the framework of sustainable tourism development approach (Case study: Mashhad metropolis). *Urban and Regional Studies and Research*, 3(9). [in persian]
- Ghadami, M., & Aligholizadeh Firouzjaei, N. (2012). Evaluation of destination tourism development in a sustainable framework (Case study: Tameshkol Dehestan, Tonekabon county). *Geographical Research*, 27(1), 79-104. [in persian]
- Ghadami, M., Tolaei, S., & Fatemi, S. M. M. (2010). Strategic evaluation of tourism development capabilities: A case study of Fereydunkenar city. *Journal of Applied Research in Geographical Sciences*, 16. [in persian]
- Hadiani, Z., Ahadnejad, M., Kazemizadeh, S., & Ghanbari, H. (2012). Strategic planning of tourism development based on SWOT analysis (Case study: Shiraz city). *Geography and Environmental Planning*, 23(3), 47. [in persian]

- Kazemi, M., Esmaceli, M. R., & Beygi Firouzi, A. (2012). Formulation and prioritization of appropriate strategies for sustainable tourism development (Case study: Lorestan province). *Tourism Management Studies*, 7(19). [in persian]
- Rezvani, M. R., Akbarian Ronizi, S. R., Rokneddin Eftekhari, A., & Badri, S. A. (2012). Explaining sustainability benchmarks in evaluating the effects of tourism patterns in rural areas around metropolises (Case study: Rural areas around Tehran metropolis). *Human Geography Research*, (81). [in persian]
- Rezvani, M. R., Jafari Moghadam, S., & Rahim Af, H. (2012). The impact of tourism on strengthening entrepreneurial attitudes in rural areas (Case study: Comparison of Abr and Abarsaj villages, Shahroud county). *Rural Research Quarterly*, 3(2), 153-174. [in persian]
- Rokneddin Eftekhari, A., & Mahdavi, D. (2005). Ways to develop tourism using the SWOT model (Case study: Lavasan-e Kuchak rural district). *Modares Human Sciences Quarterly*, (2). [in persian]
- Rokneddin Eftekhari, A., Mahdavi, D., & Akbari Samani, N. (2013). Presenting a strategic planning model for sustainable rural tourism development (Case study: Lavasan-e Kuchak rural district). *Human Geography Research*, 45(1). [in persian]
- Rokneddin Eftekhari, A., Mahdavi, D., & Pourtaheri, M. (2010). The process of localizing sustainable rural tourism development indicators in Iran. *Rural Research*, (4). [in persian]
- Sanaei, M. (2007). *The role and function of tourism in sustainable development of rural areas (Case study: Markazi Dehestan of Kelardasht)* [Doctoral dissertation, University of Tehran]. Faculty of Geography. [in persian]
- Saraei, M. H., Lotfi, S., & Ebrahimi, S. (2010). Evaluation and measurement of sustainability level of development in neighborhoods of Babolsar city. *Journal of Urban Research and Planning*, 1(2). [in persian]
- Sharifzadeh, A., & Moradnejad, H. (2002). Sustainable development and rural development. *Jihad Economic-Social Monthly*, (250-251). [in persian]
- Sinha, P. C. (2011). *Global tourism, sustainable tourism and ecotourism* (M. Gholipour, Trans.). Marandiz Publications. [in persian]
- Taqvaei, M., & Safarabadi, A. (2011). The role of urban management in achieving sustainable development of urban tourism (Case study: Kermanshah city). *Geographical Studies of Arid Regions*, 1(4), 35-52. [in persian]
- Tolaei, S. (2007). *An overview of the tourism industry*. Tarbiat Moallem University Press. [in persian]
- Vahedpour, G., & Jafari, M. (2011). Presenting management and sustainable development strategies for Iran's tourism infrastructure with emphasis on the SWOT model. *Regional Planning Quarterly*, 1(1). [in persian]